

PRZEMYSŁAW NIEWIADOMSKI

University of Zielona Góra

p.niewiadomski@wez.uz.zgora.pl

ORCID id: <https://orcid.org/0000-0002-2805-4671>

BOGDAN NOGALSKI

WSB University in Gdańsk

bogdannogalski.bn@gmail.com

ORCID id: <https://orcid.org/0000-0003-0262-8355>

JOURNAL OF MODERN SCIENCE

TOM 1/48/2022 str. 253-280

www.jomswsge.com

DOI: <https://doi.org/10.13166/jms/151091>

AGNIESZKA SZPITTER

University of Gdańsk

agnieszka.szpitter@ug.edu.pl

ORCID id: <https://orcid.org/0000-0002-3571-7234>

LEGAL ASPECTS OF MODERN TECHNOLOGIES AND THE LEVEL OF KNOWLEDGE OF A MODERN ENTREPRENEUR - A MODEL AND ITS VERIFICATION

PRAWNE ASPEKTY NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII A POZIOM WIEDZY WSPÓŁCZESNEGO PRZEDSIĘBIORCY – MODEL I JEGO WERYFIKACJA

ABSTRACT

In order to fill the existing knowledge gap, a series of studies was carried out, the fundamental aim of which is to assess the knowledge of the legal aspects of modern technologies represented by Polish managers and owners of production companies operating in the agricultural machinery sector. The main burden of the research within the presented area was put on desk research analysis covering the available literature sources and an expert debate on the subject of legal aspects of new technologies. In order to transfer the subject matter to the level of the agricultural machinery sector

and to assess the discrepancy between the postulated level and the current state, the analysis used the results of a study conducted among a deliberately selected group of enterprises, in which the respondents provided answers regarding the anticipated level of knowledge regarding the legal aspects of new technologies. This study was a starting point for defining the gaps in the assimilation (self-assessment) of the microfoundations of new technology-oriented managerial legal knowledge articulated in the research model.

STRESZCZENIE

Dążąc do uzupełnienia istniejącej luki w wiedzy przeprowadzono cykl badań, których fundamentalnym celem jest ocena wiedzy dotyczącej prawnych aspektów nowoczesnych technologii reprezentowanej przez polskich menedżerów i właścicieli przedsiębiorstw produkcyjnych działających w sektorze maszyn rolniczych. Główny ciężar badania w ramach prezentowanego obszaru został położony na analizę *desk research*, obejmującą dostępne źródła literaturowe oraz debatę ekspercką podejmującą tematykę prawnych aspektów nowych technologii. W celu przeniesienia przedmiotowego zagadnienia na poziom sektora maszyn rolniczych i oceny rozbieżności pomiędzy poziomem postulowanym a stanem obecnym w analizie wykorzystano wyniki badania przeprowadzonego w dobranej celowo grupie przedsiębiorstw, w ramach którego ankietowani udzielali odpowiedzi odnośnie do antycypowanego poziomu wiedzy dotyczącej prawnych aspektów nowych technologii. Badanie to stanowiło punkt wyjścia do zdefiniowania luki w zakresie przyswojenia (samoocena) zaprezentowanych w modelu badawczym mikrofundamentów menedżerskiej wiedzy prawnej zorientowanej na nowe technologie.

KEYWORDS: *new technologies law, expert knowledge, industrial property law, intellectual property law, agreements in the trade of intellectual property rights, license agreements*

SŁOWA KLUCZOWE: *prawo nowych technologii, wiedza ekspercka, prawo własności przemysłowej, prawo własności intelektualnej, umowy w obrocie prawami własności intelektualnej, umowy licencyjne*

WPROWADZENIE

Jedną z najbardziej dynamicznych zmian obecnych czasów, która otwiera nowe możliwości w tworzeniu modeli biznesowych, a zarazem niesie niepewność oraz różnego rodzaju zagrożenia związane m.in. ze społeczno-organizacyjnymi

skutkami automatyzacji procesów wytwórczych czy szeroko rozumianym bezpieczeństwem, jest cyfryzacja gospodarki i społeczeństwa (Lasi i in., 2014, s. 239–242; Szulewski, 2016, s. 574–578). Jako ciągły proces konwergencji rzeczywistego i wirtualnego świata staje się ona głównym motorem innowacji i zmian technologicznych w większości sektorów gospodarki. Następuje wówczas ukierunkowanie technologii na potrzeby klienta, dążenie do wprowadzenia masowej kastomizacji produktów i usług przy użyciu określonych technik (Gerwin, 1993, s. 395–410). Do cech charakterystycznych tak zdefiniowanego modelu funkcjonowania należy zaliczyć takie technologie jak: Internet rzeczy (Atzori, Iera, Morabito, 2010, s. 2787–2805), *big data* (Lee, Kao, Yang, 2014, s. 3–8), *cloud computing* (Subashini, Kavitha, 2011, s. 1–11; Xu, 2012, s. 75–86), porozumiewanie się maszyn (Fallera, Feldmüllera, 2015, s. 88–91), automatyzacja maszyny z człowiekiem, wirtualna oraz rozszerzona rzeczywistość (Żmijewski, 2014), proste przeobrażanie produkcji do zmienionego asortymentu (Kolberg, Zühlke, 2015, s. 1870–1875), druk 3D.

Następuje zatem zmiana architektury systemów zarządzania produkcją i przechodzenie z procesów liniowych oraz tradycyjnej piramidy systemów zarządzania produkcją na sieć połączeń i produkcję nieliniową. Połączenie wcześniej wymienionych innowacji z nowymi możliwościami w zakresie sztucznej inteligencji może doprowadzić do rewolucyjnej zmiany sposobów zarządzania wytwarzaniem, gdzie systemy działały będą w sposób wysoce autonomiczny, dynamicznie zmieniając swoją strukturę i funkcje w obrębie organizacji.

Opisane powyżej zjawiska pozwalają na zmianę struktury wytwarzania, dając możliwość produkcji szczupłej, zwinnej i elastycznej, wysoce spersonalizowanej i jednocześnie efektywnej kosztowo z jednej strony, z drugiej zaś znajdują swój bieg w postrzeganiu gospodarki jako „opartej na wiedzy”. Tym samym na gruncie nauki i praktyki dostrzega się pewne symptomy kierowania się już nie tylko w stronę rozwoju nowych technologii, bowiem coraz częściej wspomina się o systemie prawa, który w sposób zupełnie naturalny musi podążać za zmianami technologicznymi i towarzyszącymi im zmianami społeczno-organizacyjnymi.

W efekcie procesu rozwoju nowoczesnych technologii i poszerzania zakresu ich oddziaływania na funkcjonowanie jednostki, ale także instytucji

(państwa) nowa polityka regulacyjna wydaje się nader istotna. Obecnie jesteśmy świadkami radykalnych zmian w sposobie funkcjonowania społeczeństw oraz gospodarki światowej, co stanowi oczywisty rezultat upowszechnienia. Otoczenie prawne, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym, podlega ciągłym zmianom. Ustawodawcy krajowi usiłują nadążyć za szybkimi zmianami technologicznymi, a regulacje dotyczące nowych technologii stanowione są nie tylko przez państwa, ale i organizacje międzynarodowe. Tym samym w wyniku procesu cyfryzacji i poszerzania się zakresu zwiąanych z tym usług niezbędna stała się aktualna wiedza z zakresu uregulowań prawnych.

W nawiązaniu do powyższego przeprowadzono cykl badań, których fundamentalnym celem jest ocena wiedzy dotyczącej prawnych aspektów nowoczesnych technologii reprezentowanej przez polskich przedsiębiorców – właścicieli i menedżerów przedsiębiorstw produkcyjnych działających w sektorze maszyn rolniczych. Główny akcent w badaniach tych położono na analizę *desk research*, obejmującą dostępne źródła literaturowe oraz debatę ekspercką podejmującą tematykę prawnych aspektów nowych technologii.

W celu przeniesienia przedmiotowego zagadnienia na poziom sektora maszyn rolniczych i oceny rozbieżności pomiędzy poziomem postulowanym a stanem obecnym w analizie wykorzystano również wyniki badania przeprowadzonego w dobranej celowo grupie przedsiębiorstw, w ramach którego ankietowani udzielali odpowiedzi odnośnie do antycypowanego poziomu wiedzy dotyczącej prawnych aspektów nowych technologii. Badanie to stanowiło punkt wyjścia do zdefiniowania luki w zakresie przyswojenia (samoocena) mikrofundamentów przedstawionych w modelu badawczym.

Powstało opracowanie, w którym dostarczono kompleksowej wiedzy w zakresie prawa nowych technologii zapewniających przygotowanie do stosowania nowoczesnych rozwiązań prawnych w praktyce. Podjęto zagadnienia dotyczące własności intelektualnej i ochrony technologii, w szczególności regulacje w zakresie *know-how*, umów IT, strategii ochrony wynalazków, zagadnienia handlu elektronicznego i umów w gospodarce cyfrowej, w tym płatności elektronicznych i zamówień publicznych, a także ochrony konkurencji i konsumenta, prawa mediów elektronicznych oraz prawnej ochrony informacji. Tym samym zdefiniowano potrzeby i oczekiwania przedsiębiorców,

przybliżono standardy i zaproponowano dobre praktyki, które stanowią odpowiedź na potrzeby cyfryzującej się gospodarki. Wyartykułowano trudności, z jakimi mierzą się współcześni przedsiębiorcy. Rozpoznano wyzwania, jakie czekają rynek, przedsiębiorstwa oraz ich menadżerów.

NOWE TECHNOLOGIE – PUNKT WYJŚCIA

Nowoczesne technologie wciąż stanowią przedmiot dyskusji społecznej i politycznej, a ostatecznie regulacji ustawodawczych. Rozwój nowych technologii, jak i związane z nimi procesy zmian społecznych, wymagają nowego podejścia regulacyjnego, a także redefinicji celów interesu publicznego oraz obowiązków państwa w procesie regulacji tych obszarów, które dotyczą kluczowych kwestii związanych z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa. Przenikające się obszary regulacji i konwergencja prawna powodują zatem zapotrzebowanie na nową wiedzę.

Jakkolwiek nowe technologie stają się niezbędnym elementem funkcjonowania przedsiębiorstwa, to w potocznym rozumieniu kojarzą się głównie z innowacją, postępem i nowymi rozwiązaniami.

Pojęcie „nowe technologie” zdefiniowano m.in. w art. 18b ust. 2 Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz art. 26c ust. 2 Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, które powstały dla celów tych ustaw. W ten sposób „nowe technologie” odzwierciedlono jako wiedzę technologiczną w postaci wartości niematerialnych i prawnych, (w szczególności wyniki badań i prac rozwojowych), która umożliwia wytwarzanie nowych lub udoskonalonych wyrobów lub usług. Przy czym wyartykułowano, że nie jest ona stosowana na świecie przez okres dłuższy niż ostatnie 5 lat. Przez nabycie nowej technologii zadeklarowano nabycie praw do wiedzy technologicznej w drodze umowy o ich przeniesienie lub korzystanie z tych praw.

Definicja nowych technologii obejmuje swoim zakresem technologię w postaci prawa własności przemysłowej lub wyników prac rozwojowych, bądź wyników badań aplikacyjnych, lub nieopatentowanej wiedzy technicznej, która umożliwia wytwarzanie nowych lub znacząco ulepszonych, w stosunku do dotychczas wytwarzanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, towarów,

procesów lub usług (Dz.U. z 2019 r. poz. 1402, art. 2 pkt 9)¹. Ustawodawca wsparł także rozwój nowych technologii poprzez zmniejszenie obciążenia podatkiem dochodowym przedsiębiorców wprowadzających nowe technologie^{II}. Objął ulgą specyficzną kategorię wydatków ponoszonych w celu korzystania z nowych technologii, a mianowicie te związane z dostępem oraz praw do wiedzy i rezultatów badań.

W planowaniu strategicznym działań gospodarczych kluczowa jest umiejętność prowadzenia przemysłowej polityki ochrony własności przemysłowej. Ochrona taka stanowi instrument tworzenia i publicznego ujawniania nowych oraz przydatnych społecznie postępów technologii w zamian za wyłączność w ograniczonym czasie. Z punktu widzenia znaczenia nowych technologii w rozwoju przemysłu istotną rolę odgrywa prawo patentowe, regulujące kwestie związane z innowacją, chroniące przede wszystkim źródło ekonomicznych korzyści. Efektywność tej ochrony wpływa w oczywisty sposób na rozwój zdolności i motywację do podejmowania wszelkich działań innowacyjnych, także tych niezwiązanych wyłącznie z celem ekonomicznym. Zakres oraz formy ochrony własności przemysłowej można ustalić, odwołując się do definicji zawartej w ustawie – Prawo własności przemysłowej. Ustawa normuje stosunki w zakresie wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych; zasady, na jakich przedsiębiorcy mogą przyjmować projekty racjonalizatorskie i wynagradzać ich twórców; zadania i organizację Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej.

METODA REALIZACJI BADAŃ (CEL, PYTANIA, PRESUMPCJE I HIPOTEZA)

Jakie wymiary wiedzy w zakresie prawnych aspektów nowoczesnych technologii należy uwzględnić, dokonując jej oceny wśród polskich przedsiębiorstw wytwórczych działających w sektorze maszyn rolniczych? Czy model badawczy powstały w wyniku kwerendy piśmiennictwa oraz przeprowadzonej dyskusji eksperckiej odzwierciedla rzeczywiste parametry mogące stanowić podstawę samooceny menedżerskiej wiedzy prawnej? Czy model badawczy

wyłoniony w wyniku analizy piśmiennictwa jest tożsamy z obszarami wiedzy wyartykułowanymi przez poddanych badaniu ekspertów dziedzinowych? Czy wśród menedżerów przedsiębiorstw produkcyjnych sektora maszyn rolniczych (przedsiębiorstwo wysokich technologii) istnieje luka pomiędzy deklarowanym (antycypowany poziom) a rzeczywistym (stan obecny) poziomem posiadanej przez menedżerów wiedzy prawnej w zakresie nowoczesnych technologii?

Pogłębione studia w obszarze zakreślonym podjętym problemem, własne obserwacje praktyki gospodarczej oraz zorientowane na opracowanie modelu badawczego badania eksperckie doprowadziły do sformułowania zdefiniowanych pytań szczegółowych, udzielenie odpowiedzi których determinowało holistyczne rozwiązanie fundamentalnego celu badań.

Sformułowane pytania badawcze oraz przekonanie o występowaniu gospodarczego zapotrzebowania na wyniki o charakterze aplikacyjnym z jednej strony stanowiły główną inspirację do podjęcia badań, z drugiej zaś stały się punktem wyjścia do sformułowania poniższych presumpcji:

***P₁** – Funkcjonowanie w środowisku pracy charakteryzującym się wysokim poziomem zorganizowania technologicznego (cyfryzacja, digitalizacja, automatyzacja) powoduje, że menedżerowie powinni wykazywać się stosunkowo wysokim poziomem wiedzy dotyczącej prawnych aspektów nowoczesnych technologii.*

***P₂** – Poziom przyswojenia wiedzy prawnej z obszaru nowych technologii należy rozpatrywać z perspektywy menedżerskiej, tzn. dotyczyć powinien wiedzy prawnej niezbędnej do realizacji czynności zarządczych oraz podejmowania decyzji w zakresie projektowania, realizacji, wsparcia i rozwoju procesów zachodzących w otoczeniu prawnym i sferze gospodarczej.*

***P₃** – Technologizacja procesu produkcyjnego i związane z tym innowacje produktowe wymagają przyswojenia wiedzy z zakresu prawa patentowego, co pozwala na ochronę przede wszystkim źródła ekonomicznych korzyści. Efektywność tej ochrony wpływa w oczywisty sposób na rozwój zdolności i motywację do podejmowania wszelkich działań innowacyjnych.*

***P₄** – Model badawczy powstały w wyniku dyskusji eksperckiej odzwierciedla pożądane obszary wiedzy prawnej z zakresu nowych technologii, którą powinni przyswajać współcześni menedżerowie.*

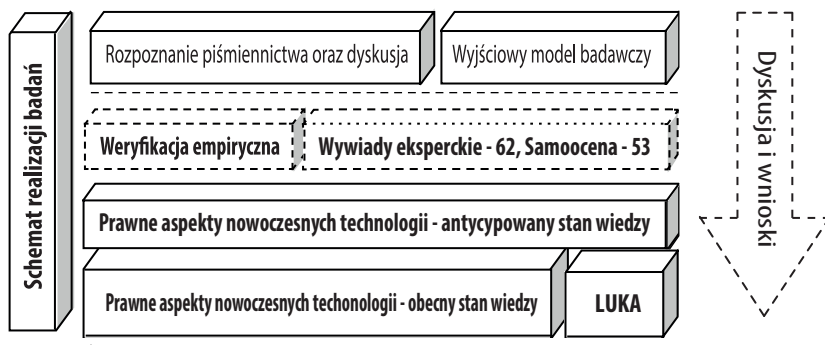
P_5 – Istnieje możliwość rozpoznania luki w zakresie posiadanej przez menedżerów wiedzy prawnej dotyczącej nowych technologii, zdefiniowanej jako różnica pomiędzy pożądanym a aktualnym poziomem jej przyswojenia.

Na potrzeby opracowania wyartykułowano następującą hipotezę: *Jakkolwiek wśród badanych menedżerów stwierdza się różnicę pomiędzy pożądanym a aktualnym poziomem przyswojenia kluczowej menedżerskiej wiedzy prawnej dotyczącej nowoczesnych technologii, to różnica ta jest stosunkowo niewielka (kształtuje się na poziomie 0,5 punktu).*

W kontekście powyższego podjęto badania, które realizowano w okresie styczeń–marzec 2022 r. W celu uzyskania obiektywnej informacji dotyczącej wiedzy prawnej, z jednej strony rozpatrywanej z perspektywy nowych technologii, z drugiej zaś chroniącej źródło ekonomicznych korzyści, zaprojektowano cykl badań uwzględniających: (1) badanie przygotowawcze (interpretacja piśmiennictwa i dyskusja ekspercka) oraz (2) badanie identyfikujące (zespół oceniający – 62 osoby) i (3) badanie weryfikujące (samocena – 53 osób), jako fundamentalne w kontekście przyjętego celu pracy. Powyższe obrazuje rysunek 1.

Rysunek 1.

Schemat realizacji badań

Źródło: opracowanie własne.

Techniką badawczą, która została wybrana do zebrania danych pierwotnych zorientowanych na opracowanie teoretycznego modelu badawczego, była rekonstrukcja i interpretacja piśmiennictwa. Metodą przeglądu piśmiennictwa

pozwołała na sformalizowaną i zobiektywizowaną syntezę dotychczasowego dorobku naukowego oraz ocenę dotychczasowych badań (Columb, Lalkhen, 2005, s. 391–394) z jednej strony, z drugiej zaś dała asumpt do nadania ram dalszych badań (Gimenez, Tachizawa, 2012, s. 531–543), których wyniki zostaną zaprezentowane w niniejszej publikacji (Czakon, 2011, s. 57–61; Czakon, Klimas, Kawa, 2019, s. 27–37). Kwerenda piśmiennictwa – na płaszczyźnie projektowej – umożliwiła skompilowanie ogólnego katalogu wiedzy prawnej dotyczącej nowych technologii.

W celu zweryfikowania trafności doboru poszczególnych kategorii wiedzy przeprowadzono dyskusję wśród dobranych celowo ekspertów dziedzinowych (Okoli, Pawlowski, 2014, s. 15–29; Paliwoda, 1993, s. 31–38). Przy doborze ekspertów kluczowym wymogiem była wiedza i doświadczenie w obszarze zakreślonym realizowanym badaniem. Wysoki poziom kompetencji ekspertów umożliwił bowiem ograniczenie ich liczby do pięciu (tabela 1), tym bardziej że precyzja decyzji i ocen dokonywana przez małą grupę ekspercką jest uznawana za tak samo wiarygodną jak ewaluacja przeprowadzona przez dużą grupę.

Tabela 1.

Eksperci dziedzinowi

Stanowisko	Obszar	Specjalizacja	w_K
Wiceprezes spółki	Badania i rozwój, produkcja, logistyka i jakość	- Nadzór nad obszarami działalności spółki - Kreowanie i realizacja strategicznych inicjatyw	0,95
Profesor uczelni, dr hab.	Dziedzina nauk społecznych: nauki prawne	- Prawo własności przemysłowej	1,0
Rzecznik patentowy – ekspert w dziedzinie ochrony prawa własności przemysłowej	Znaki towarowe Wzory przemysłowe Wzór użytkowy Patenty Specjalizacja: prowadzenie postępowań zgłoszeniowych wynalazków w zakresie mechaniki, a także wzorów przemysłowych i znaków towarowych	- Przygotowywanie dokumentacji - Pomoc w uzyskiwaniu praw wyłącznych przed Urzędem Patentowym RP oraz Urzędem Harmonizacji Rynku Wewnętrznego - Prowadzenie spraw spornych; utrzymywanie w mocy praw własności przemysłowej - Wycena wartości materialnych i prawnych	1,0

Ośrodek badań i rozwoju – przez zarządu	Rozwój technologii Specjalizacja: prace badawcze ukierunkowane na ich wdrożenie i zastosowanie w praktyce	- Wielodzielzinowe rozwiązania obejmujące projektowanie w 3D z uwzględnieniem rzeczy- wistości rozszerzonej - Zarządzanie budynkiem inteli- gentnym z wykorzystaniem automatycznego sterowania (BMS)	0,95
Radca prawny	Specjalizacja: obsługa prawna w zakresie nowych technologii	- Obsługa prawna w zakresie umów licencyjnych, umów przeniesienia prawa, znaków towarowych, wynalazków, wzorów użytkowych i przemys- łowych itp. - Prowadzenie spraw spornych	1,0

Źródło: opracowanie własne.

W skład zespołu oceniającego weszli wyłącznie specjaliści od rozwiązywanego problemu, co zweryfikowano na podstawie współczynnika kompetencyjności (WK), który dookreślono na podstawie samooceny dokonanej przez eksperta (od 0 do 10 punktów) pomnożonej przez 0,1. Współczynnik argumentacji wyznaczono na podstawie wywiadu z danym ekspertem. Kompetentność wyrażającą stopień kwalifikacji eksperta w danej dziedzinie określono na podstawie analizy twórczej działalności eksperta, znajomości dziedziny oraz rozumienia poruszanych w pracy problemów.

Na podstawie sugestii ekspertów przygotowano listę wybranych deskryptów menedżerskiej wiedzy prawnej z obszaru nowych technologii, mogącą stanowić asumpt do kolejnego badania. Biorąc pod uwagę konieczność uwzględnienia pomysłów znanych i tradycyjnych, a także dużą liczbę propozycji nowych i oryginalnych, za kluczowe przyjęto kontekst podjętego zagadnienia (kryterium istotności).

Badanie kształtujące model badawczy z jednej strony, z drugiej zaś identyfikujące istotność wiedzy prawnej z obszaru nowych technologii z perspektywy menedżerskiej przeprowadzono na próbie 62 przedsiębiorstw reprezentujących sektor maszyn rolniczych. Respondentów dobrano w sposób celowy, oceniając ich „wartość merytoryczną” na podstawie analizy twórczej działalności w zakresie nowych technologii (innowacje, patenty, znaki towarowe, wdrożenia). Realizacja badań z udziałem osób dobranych celowo wydaje się właściwa, zwłaszcza w odniesieniu do tych obszarów badawczych, które wymagają zaawansowanej profesjonalizacji (za taki autorzy uważają rozpoznanie posiadanej przez menedżerów wiedzy prawnej dotyczącej nowych

technologii). Wywiady eksperckie wydają się właściwe i pożądane, gdyż niosą określone korzyści poznawcze i organizują proces badawczy w sposób przyjazny i atrakcyjny dla samych respondentów, co jest ważne z „jakościowego” punktu widzenia.

W rezultacie na podstawie opinii respondentów opracowano hierarchię charakterystyk wiedzy prawnej dotyczącej nowych technologii (kryterium istotności), co pozwoliło na sformułowanie istotnych wniosków będących pokłosiem badania identyfikującego i samooceny przeprowadzonej w badaniu weryfikującym (diagnoza luki). Charakterystykę badania, z podziałem na poszczególne etapy, uwypuklono w dalszej części pracy.

OCENA ISTOTNOŚCI WYMAGAŃ – BADANIE EKSPERCKIE

Badania identyfikujące przeprowadzono na próbie 62 przedsiębiorstw reprezentujących sektor maszyn rolniczych. Rozpoznania dokonano wśród ekspertów reprezentujących: mikro – (17,74%), małe (29,03%), średnie (45,16%) oraz duże (8,06) przedsiębiorstwa produkcyjne działające w sektorze maszyn rolniczych (rysunek 2). Zdecydowana większość (82,26 %) badanych firm znajduje się w rękach osób prywatnych, a 17,74% firm to spółki krajowych i zagranicznych przedsiębiorstw. Wśród badanych dominowała grupa osób pomiędzy 41. a 50. rokiem życia (38,71%); 6,45% stanowili ankietowani w przedziale wiekowym do 30 lat, 14,52% badanych to osoby w wieku 31–40 lat, 27,42% miało od 51 do 60 lat, natomiast 12,90% liczyło powyżej 60 lat. Zdecydowanie przeważała grupa osób legitymujących się wyższym wykształceniem (62,90%); 25,81% miało wykształcenie średnie, 11,29% – zawodowe.

Respondentów poproszono o wskazanie istotności przedstawionych w modelu badawczym obszarów wiedzy prawnej z obszaru nowych technologii rozpatrywanych z perspektywy menedżerskiej, tzn. wiedzy prawnej niezbędnej do realizacji czynności zarządczych oraz podejmowania decyzji w zakresie projektowania, realizacji, wsparcia i rozwoju procesów zachodzących w otoczeniu prawnym i sferze gospodarczej. Zwrócono uwagę na: (1) obowiązujące regulacje prawne, (2) ogólne informacje o przepisach, (3) zasady wynikające

z przepisów, (4) możliwość korzystania z usług podmiotów zewnętrznych. Istotność rozpatrywano w skali 5-stopniowej, gdzie 5 oznacza wysoki poziom wiedzy, zaś 1 – niski poziom wiedzy w danym obszarze prawa nowych technologii. Wyniki badań zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2.

Ocena istotności wiedzy – wyniki badań

Lp.	Obszar wiedzy z zakresu prawa nowych technologii	1	2	3	4	5	Średnia
		% wskazań dla danej wartości					
1.	Ochrona wynalazków i nowych technologii w prawie patentowym (strategie ochrony wynalazków)	-	-	2	18	42	4,65
		-	-	3,2	29,0	67,7	
2.	Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa i <i>know-how</i> (modele zarządzania i ochrony technologii)	-	-	4	15	43	4,63
		-	-	6,5	24,2	69,4	
3.	Ochrona danych osobowych (RODO)	-	-	4	16	42	4,61
		-	-	6,5	25,8	67,7	
4.	Znaki towarowe (ochrona znaków i oznaczeń firmy, renowy przedsiębiorstwa, domen internetowych)	-	-	3	19	40	4,60
		-	-	4,8	30,6	64,5	
5.	Wzory przemysłowe (ochrona designu, znaków graficznych, stron www)	-	-	3	20	39	4,58
		-	-	4,8	32,3	62,9	
6.	Polityka prawna wprowadzania nowych technologii w gospodarce	-	-	6	22	34	4,45
		-	-	9,7	35,5	54,8	
7.	Cyberprzestępczość i bezpieczeństwo w sieci	-	2	5	24	31	4,35
		-	3,2	8,1	38,7	50,0	
8.	Prawno-organizacyjne aspekty tworzenia i wdrażania nowych technologii (joint-ventures, start-up, spin-off, konsorcja)	-	1	7	25	29	4,32
		-	1,6	11,3	40,3	46,8	
9.	Prawne aspekty prowadzenia działalności reklamowej, marketingowej i promocyjnej w Internecie	-	3	8	23	28	4,23
		-	4,8	12,9	37,1	45,2	
10.	Ochrona prywatności w Internecie	-	2	9	27	24	4,18
		-	3,2	14,5	43,5	38,7	
11.	Prawo dotyczące komercjalizacji własności intelektualnej (wiedza)	-	3	9	25	25	4,16
		-	4,8	14,5	40,3	40,3	
12.	Płatności elektroniczne	2	1	8	26	25	4,15
		3,2	1,6	12,9	41,9	40,3	

13.	Zasady sprzedaży internetowej a ochrona konsumenta	1	4	7	24	26	4,13
		1,6	6,5	11,3	38,7	41,9	
14.	Elektroniczne treści chronione prawem autorskim i ich rozpowszechnianie	-	2	11	26	23	4,13
		-	3,2	17,7	41,9	37,1	
15.	Podstawy i zasady cywilnoprawnej ochrony przed nieuczciwą konkurencją w Internecie	1	2	7	31	21	4,11
		1,6	3,2	11,3	50,0	33,9	
16.	Identyfikacja stron umów (podpis elektroniczny, elektroniczna faktura)	2	1	8	28	23	4,08
		2	1	11	24	24	
17.	Umowy outsourcingowe, umowy o utrzymanie i serwis systemu informatycznego, wykorzystania oprogramowania <i>open source</i> , umowy dotyczące baz danych	1	1	13	25	22	4,06
		1,6	1,6	21,0	40,3	35,5	
18.	Umowy przenoszące prawa, umowy licencyjne i inne umowy w obrocie prawami własności intelektualnej (konstrukcja umów, główne postanowienia, szczególnie klauzule w umowach, zasady ustalania wynagrodzenia, niedozwolone postanowienia, ochrony utworów pracowniczych)	1	2	11	27	21	4,05
		1,6	3,2	17,7	43,5	33,9	
19.	Prawne zagadnienia społeczeństwa informacyjnego (portale społecznościowe, informacyjne, blogi)	1	4	9	29	19	3,98
		1,6	6,5	14,5	46,8	30,6	
20.	Prawne aspekty zawierania umów na odległość (umowy w postaci elektronicznej)	2	3	17	25	15	3,77
		3,2	4,8	27,4	40,3	24,2	

Źródło: opracowanie własne.

Rozwój zdolności do kreowania nowych rozwiązań, technologii i produktów wymaga skutecznej ochrony praw do wartości niematerialnych, szczególnie takich jak wynalazki, stanowiące najbardziej nowatorskie osiągnięcia w dziedzinie techniki. Korzystając z systemu ochrony własności przemysłowej, przedsiębiorcy zyskują bezpieczeństwo prawne niezbędne dla skutecznej komercjalizacji innowacji technicznych. Ochrona patentowa w istotnym stopniu przyczynia się do wzrostu konkurencyjności oraz lepszego wykorzystania potencjału podmiotów rynkowych, dlatego też zauważa się potrzebę przyswojenia wiedzy w tym zakresie (4,65). Właściwa ochrona wynalazków przesądza o przewadze rynkowej, silnej pozycji na rynku, sukcesie komercyjnym, renomie przedsiębiorstwa, a także jego wartości rynkowej. Duże znaczenie dla przedsiębiorstw stanowi ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa i *know-how* (4,63). Dla osiągnięcia sukcesu gospodarczego, przejawiającego się m.in. w komercyjnym wykorzystaniu nowych produktów i technologii, niezwykle

istotne jest wiedza dotycząca ochrony znaków i oznaczeń firmy, renomy przedsiębiorstwa czy domen internetowych (4,60). Twórczość wynalazcza ma więc podstawowe znaczenie dla rozwoju wszystkich dziedzin techniki i gospodarki oraz stymuluje działalność naukowo-badawczą przedsiębiorstw.

Współczesne zapotrzebowanie na nowe bodźce wizualne jest bardzo wysokie. Ważne jest zatem nowoczesne i oryginalne wzornictwo przemysłowe, które oprócz względów estetycznych często powiązane jest także z funkcjonalnością i łatwością obsługi maszyn i urządzeń. Wzór przemysłowy podnosi wartość produktu, dlatego też ochrona wzoru przemysłowego powinna stanowić pierwszoplanowy element strategii marketingowej każdego producenta. Brak ochrony wzoru przemysłowego może spowodować wymierne szkody dla przedsiębiorcy, co potwierdzają wyniki badań. Przedsiębiorcy są świadomi, że trudniejsze i bardziej kosztowne mogą okazać się działania prawne w stosunku do konkurentów wprowadzających w sposób nieuprawniony do obrotu produkty wyglądające identycznie lub łudząco podobnie do ich produktów, czego wynikiem jest wyartykułowanie wiedzy prawnej w tym zakresie (4,58). Kluczowe jest zatem rozpoznanie procedury zgłoszenia wzoru przemysłowego – zarówno na poziomie krajowym – przed Urzędem Patentowym RP, jak i unijnym – przed Urzędem Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej.

Jednym z praw podstawowych jest ochrona osób fizycznych w związku z przetwarzaniem ich danych osobowych, co wymaga posiadania wiedzy prawnej w tym zakresie (4,61). Zasady i przepisy dotyczące takiej ochrony nie mogą – niezależnie od obywatelstwa czy miejsca zamieszkania takich osób – naruszać ich podstawowych praw i wolności. Wobec tego szczególnego znaczenia nabiera rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych.

Znaczące zwiększenie stopnia innowacyjności przedsiębiorstw jako niezbędny warunek ich konkurencyjności, a w konsekwencji – utrzymania dobrej kondycji gospodarczej i pozycji rynkowej, jest głównym wyzwaniem, przed którym stoją dzisiaj wszyscy wytwórcy. W bardziej szczegółowym ujęciu oznacza to konieczność zwiększenia aktywności w zakresie prowadzenia nowych technologii i przyswojenia wiedzy prawnej w tym zakresie (4,45).

Zwrócono uwagę na prawno-organizacyjne aspekty tworzenia i wdrażania nowych technologii, w tym joint-ventures, start-up, spin-off, konsorcję (4,32).

Stabilność funkcjonowania i rozwój globalnego społeczeństwa informacyjnego jest uzależniony od otwartej, niezawodnej i – przede wszystkim – bezpiecznej cyberprzestrzeni. Dlatego jednym z najczęściej podejmowanych tematów dotyczących bezpieczeństwa organizacji stała się ochrona cyberprzestrzeni. Kluczowe jest zatem podnoszenie świadomości w tym zakresie. Przedsiębiorstwa stają przed wyzwaniem, jakim jest zrozumienie regulacji prawnych i organizacyjnych pozwalających na zapewnienie właściwego poziomu bezpieczeństwa cyberprzestrzeni i funkcjonujących w niej obywateli (4,35). Wielu przedsiębiorców nie wyobraża sobie funkcjonowania bez szybkiego dostępu do informacji i poczty elektronicznej, bez bankowości internetowej, zakupów online, elektronicznej obsługi klienta czy kontaktu przez internetowe aplikacje i komunikatory. Dostępny za pomocą komputerów, telefonów komórkowych czy tabletów Internet stał się jednym z podstawowych narzędzi funkcjonowania przedsiębiorstw, dlatego też zwrócono uwagę na prawne aspekty prowadzenia działalności reklamowej, marketingowej i promocyjnej (4,23) oraz ochronę prywatności w sieci (4,18). Jakkolwiek Internet stał się synonimem wolności słowa i nieskrępowanego przepływu informacji, a w pewnych przypadkach z powodzeniem służy jako narzędzie rewolucji i zmian społecznych, to przebieg i skutki ataków wskazują na niewystarczające zabezpieczenia stron internetowych i związanych z tym narzędzi komunikowania. Konieczne wydaje się więc zrozumienie stosownych rozwiązań prawnych i organizacyjnych, wymuszających na przedsiębiorcach działania w zakresie szeroko pojętego cyberbezpieczeństwa.

Potrzeby polskich wytwórców w sferze współpracy z ośrodkami naukowo-badawczymi dały asumpt do rozwoju wiedzy w zakresie unormowań prawnych regulujących zjawisko komercjalizacji własności intelektualnej. Dało to impuls do podjęcia próby dookreślenia tego, jak istotna dla badanych jest wiedza w zakresie prawnej komercjalizacji własności intelektualnej (4,16). Należy podkreślić, że transfer technologii, i szerzej – transfer wiedzy z nauki do biznesu, nie odbywa się tylko przez sprzedaż praw, udzielanie licencji czy angażowanie się w spółki odpryskowe. Znaczna część tego procesu następuje przez upublicznianie wyników badań, konferencje czy seminaria. Powstaje

praktyczny problem, jakie wyniki badań przedsiębiorstwo powinno chronić i w jaki sposób oraz kiedy decydować się na ograniczone ich rozpowszechnienie lub wręcz utrzymywanie w poufności. Są to problemy skłaniające do stałego rozwoju wiedzy w obszarze prawnych regulacji komercjalizacji własności intelektualnej (umowy licencyjne, umowy o sprzedaż praw oraz czynności prawne związane z tworzeniem i funkcjonowaniem spółek celowych oraz spółek z udziałem ośrodków badawczo-naukowych).

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat można zaobserwować szybki rozwój w zakresie płatności bezgotówkowych i usług związanych z ich dokonywaniem. Wzrostowi liczby oraz form płatności bezgotówkowych towarzyszy wydawanie nowych regulacji prawnych. Prawu polskiemu aktualnie znane jest pojęcie elektronicznych instrumentów płatniczych, wprowadzone na mocy Ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz.U. z 2002 r. Nr 169, poz. 1385). Prawne aspekty różnorodnych form płatności elektronicznych stanowią obszerne i złożone zagadnienie, obejmujące takie dziedziny wiedzy jak prawo cywilne, administracyjne czy też prawo międzynarodowe, istotne z punktu widzenia przedsiębiorcy (4,15). Przy czym należy pamiętać, że w powyższej kwestii decydujące znaczenie mają także aspekty techniczne, które często odgrywają kluczową rolę w powstawaniu regulacji prawnych.

Wytwórcy, którzy świadczą sprzedaż przez Internet, muszą dokładnie znać przepisy nowej ustawy o prawach konsumenta (4,13). Wprowadza ona bowiem wiele zmian w stosunku do umów zawieranych na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa. Wszystkie te zmiany mają na celu silniejszą ochronę konsumenta, a co za tym idzie – zwiększają obowiązki przedsiębiorców. W toku realizowanych badań zwrócono uwagę na problemy przedsiębiorców związane z elektronicznymi treściami chronionymi prawem autorskim i ich rozpowszechnianiem (4,13). Postulowano znajomość zasad cywilnoprawnej ochrony przed nieuczciwą konkurencją w sieci (4,11).

W dobie dbałości o środowisko, a także rozwoju techniki coraz więcej przedsiębiorstw decyduje się na wystawianie faktur elektronicznych. Wobec tego wystawca faktury zobligowany jest do określenia sposobu zapewnienia autentyczności pochodzenia, integralności treści i czytelności faktury. Autentyczność pochodzenia, integralność treści oraz czytelność faktury można

zapewnić za pomocą dowolnych kontroli biznesowych, które ustalają wiarygodną ścieżkę audytu między fakturą a dostawą towarów lub świadczeniem usług albo w postaci bezpiecznego podpisu elektronicznego lub elektronicznej wymiany danych (EDI) zgodnie z umową w sprawie europejskiego modelu wymiany danych elektronicznych, jeżeli zawarta umowa dotycząca tej wymiany przewiduje stosowanie procedur gwarantujących autentyczność pochodzenia faktury i integralność jej danych. Jednym z głównych hamulców stosowania faktur elektronicznych bywa lęk przed urzędami skarbowymi. Jest to lęk nieuzasadniony w przypadku znajomości rozwiązań prawnych w tym zakresie. Interpretacje prawa podatkowego i znajomość związanych z tym regulacji zdają się wręcz zachęcać do stosowania faktur elektronicznych.

Zmieniająca się pozycja przedsiębiorcy w życiu społecznym i gospodarczym, ewolucja obrotu handlowego, a w szczególności pojawienie się i intensywny rozwój obrotu masowego, w tym nowych sposobów zawierania umów (do których przyczyniają się najnowsze narzędzia technologiczne), powodują, że wywodząca się z kontynentalnej tradycji prawnej (opartej na prawie rzymskim) i stanowiąca podstawę krajowego systemu prawa zobowiązań umowa podlega transformacjom. Wskutek rozwoju w skali globalnej masowego obrotu i nowych technologii przedsiębiorcy coraz częściej stosują umowy zawierane przez przystąpienie (akceptację). Takie rozwiązanie jest użyteczne i przynosi ekonomiczne efekty. Warto również wspomnieć o wpływie coraz powszechniejszej algorytmizacji procesów kontraktowania. Wszystko to prowadzi do zachwiania równowagi kontraktowej między stronami, zwłaszcza w zakresie treści umowy. Rozwijający się coraz bardziej wyspecjalizowany i złożony obrót prywatnoprawny wymaga często rozległej wiedzy o zawieranych umowach. Rezultatem braku odpowiednich informacji jest dodatkowe osłabienie pozycji przedsiębiorcy, który nie ma świadomości skutków prawnych zawieranej umowy. Podkreśla się bowiem nieczytelny sposób ich formułowania, w tym nieczytelny, niejasny, niejednoznaczny, a nawet umożliwiający dowolną ich interpretację. Wobec wzrostu liczby transakcji wymykających się typowym postaciom umów, braku dogmatycznych kryteriów ich oceny oraz obniżenia poziomu zaufania w obrocie w sferze teoretycznoprawnej zyskuje na znaczeniu zagadnienie dotyczące wiedzy obejmujące umowy outsourcingowe, umowy o utrzymanie i serwis systemu

informatycznego, a także dotyczące baz danych czy związane z wykorzystaniem oprogramowania *open source* (4,06). Zwrócono uwagę na umowy przenoszące prawa, umowy licencyjne i inne umowy w obrocie prawami własności intelektualnej (konstrukcja umów, główne postanowienia, szczególne klauzule w umowach, zasady ustalania wynagrodzenia, niedozwolone postanowienia, ochrony utworów pracowniczych) oraz prawne aspekty zawierania umów na odległość (umowy w postaci elektronicznej). Rozwój gospodarki opartej na wiedzy, w tym gospodarki cyfrowej, uwzględniającej zwłaszcza szybkość i efektywność ekonomiczną zawieranych transakcji, powoduje, że na gruncie teoretycznoprawnym ewolucji podlega spojrzenie na umowę, co dokonuje się poprzez jej obiektywizację. Aby zapewnić sprawiedliwość, uczciwość i równowagę kontraktową pomiędzy stronami umowy, w tym zwłaszcza ochronę słabszej strony, odpowiedzialność kontraktowa kształtowana jest przez odnoszenie się do praktycznie rozumianych usprawiedliwionych oczekiwań wierzyciela z chwili zawarcia umowy (ochrona zaufania w procesie zawierania umowy). W obliczu przemian prawa prywatnego, w tym prawa umów, słusznie zauważa się konieczność elastyczniejszego powiązania umowy (prawa umów) z jej ekonomicznym otoczeniem i usprawiedliwionymi oczekiwaniami stron poprzez odejście od tradycyjnej klasyfikacji umów w kierunku porządkowania transakcji w prawie przez posługiwanie się kryteriami ich sensu ekonomicznego i usprawiedliwionymi oczekiwaniami stron. Miałoby się to stać dzięki przesunięciu punktu ciężkości ze szczególnego prawa zobowiązań umownych na ogólne prawo zobowiązań umownych, gdyż to ogólne reguły (klauzule) są instrumentami prawnymi gwarantującymi swobodę umów i pozwalającymi elastycznie wytyczać jej granice. Tym bardziej niezbędna jest wiedza w tym zakresie, zwłaszcza że prawo umów, będące podstawową regulacją organizującą obrót gospodarczy we współczesnym świecie, od zawsze stanowiło fundament prawa prywatnego. Postępująca globalizacja (internacjonalizacja) i multicentryczność (wielość ośrodków stanowienia) prawa prywatnego powoduje, że na jego kształt, czy szerzej – kierunek ewolucji, wpływ mają nie tyle krajowi czy ponadnarodowi ustawodawcy, ale przede wszystkim praktyka jego stosowania.

Rekapitułując, podkreślić należy, że będące pokłosiem braku wiedzy zaburzenia w funkcjonowaniu podstawowych regulacji prawnych, brak

przestrzegania podstawowych wartości, zaburzenia w wykorzystywaniu słabszych uczestników obrotu prawno-gospodarczego poprzedzają kryzysy ekonomiczne.

EWALUACJA LUKI W ZAKRESIE WIEDZY– ANALIZA STANU OBECNEGO

Badania zasadnicze na próbie 53 menedżerów reprezentujących sektor maszyn rolniczych przeprowadzono w podczas XXVII Międzynarodowych Targów Techniki Rolniczej AGROTECH Kielce w dniach 18–20 marca 2022 r. Rozpoznania dokonano wśród osób reprezentujących: mikro – (11,32%), małe (30,19%), średnie (50,94%) oraz duże (7,55%) przedsiębiorstwa produkcyjne działające w sektorze maszyn rolniczych. Wśród badanych dominowała grupa osób w wieku 31–40 lat (32,08%); 7,55% stanowili ankietowani w wieku do 30 lat, 28,30% badanych to osoby pomiędzy 41. a 50. rokiem życia, 20,75% miało od 51 do 60 lat, natomiast 11,32% – powyżej 60 lat. Zdecydowanie przeważała grupa osób legitymujących się wyższym wykształceniem (60,38%); 24,53% miało wykształcenie średnie, 15,09% – zawodowe.

W celu ewaluacji luki w wiedzy nadrzędnym działaniem było przeprowadzenie samooceny w zakresie wiedzy prawnej dotyczącej nowych technologii. Zaproponowano 5-stopniową skalę oceny, gdzie 5 oznaczało wysoki poziom przyswojenia danego obszaru wiedzy, zaś 1 – poziom minimalny (niski). Wyniki badań zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela 3.

Samoocena wiedzy prawnej w zakresie nowych technologii – w stronę luki w domenie wiedzy

Ip.	Obszar wiedzy w zakresie prawa nowych technologii	1	2	3	4	5	Średnia
		% wskazań dla danej wartości					
1.	Regulacje ochrony danych osobowych (RODO)	–	2	9	19	23	4,19
		–	3,8	17,0	35,8	43,4	
2.	Wzory przemysłowe (ochrona designu, znaków graficznych, stron www)	1	1	10	20	21	4,11
		1,9	1,9	18,9	37,7	39,6	

3.	Znaki towarowe (ochrona znaków i oznaczeń firmy, renomę przedsiębiorstwa, domen internetowych)	1	1	11	19	21	4,09
		1,9	1,9	20,8	35,8	39,6	
4.	Ochrona wynalazków i nowych technologii w prawie patentowym (strategie ochrony wynalazków)	2	1	11	19	20	4,02
		3,8	1,9	20,8	35,8	37,7	
5.	Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa i <i>know-how</i> (modele zarządzania i ochrony technologii)	2	2	9	21	19	4,00
		3,8	3,8	17,0	39,6	35,8	
6.	Cyberprzestępczość i bezpieczeństwo w Internecie	2	-	13	21	17	3,96
		3,8	-	24,5	39,6	32,1	
7.	Polityka prawna wprowadzania nowych technologii w gospodarce	1	2	12	22	16	3,94
		1,9	3,8	22,6	41,5	30,2	
8.	Prawno-organizacyjne aspekty tworzenia i wdrażania nowych technologii (joint-ventures, start-up, spin-off, konsorcja)	1	2	13	23	14	3,89
		1,9	3,8	24,5	43,4	26,4	
9.	Umowy przenoszące prawa, umowy licencyjne i inne umowy w obrocie prawami własności intelektualnej (konstrukcja umów, główne postanowienia, szczególne klauzule w umowach, zasady ustalania wynagrodzenia, niedozwolone postanowienia, ochrony utworów pracowniczych)	2	3	13	23	12	3,75
		3,8	5,7	24,5	43,4	22,6	
10.	Elektroniczne treści chronione prawem autorskim i ich rozpowszechnianie	1	2	17	23	10	3,74
		1,9	3,8	32,1	43,4	18,9	
11.	Zasady sprzedaży internetowej a ochrona konsumenta	1	5	13	24	10	3,70
		1,9	9,4	24,5	45,3	18,9	
12.	Prawo dotyczące komercjalizacji własności intelektualnej (wiedza)	1	5	14	24	9	3,66
		1,9	9,4	26,4	45,3	17,0	
13.	Płatności elektroniczne	2	5	13	23	10	3,64
		3,8	9,4	24,5	43,4	18,9	
14.	Prawne zagadnienia społeczeństwa informacyjnego (portale społecznościowe, informacyjne, blogi)	-	6	16	24	7	3,60
		-	11,3	30,2	45,3	13,2	
15.	Identyfikacja stron umów (podpis elektroniczny, elektroniczna faktura).	1	5	16	24	7	3,58
		1,9	9,4	30,2	45,3	13,2	
16.	Ochrona prywatności w Internecie	-	6	19	21	7	3,55
		-	11,3	35,8	39,6	13,2	
17.	Podstawy i zasady cywilnoprawnej ochrony przed nieuczciwą konkurencją w Internecie	-	5	21	21	6	3,53
		-	9,4	39,6	39,6	11,3	

18.	Umowy outsourcingowe, umowy o utrzymanie i serwis systemu informatycznego, SaaS, wykorzystania oprogramowania <i>open-source</i> , umowy dotyczące baz danych	-	6	19	23	5	3,51
		-	11,3	35,8	43,4	9,4	
19.	Prawne aspekty prowadzenia działalności reklamowej, marketingowej i promocyjnej w Internecie	1	5	22	19	6	3,45
		1,9	9,4	41,5	35,8	11,3	
20.	Prawne aspekty zawierania umów na odległość (umowy w postaci elektronicznej)	1	5	22	22	3	3,40
		1,9	9,4	41,5	41,5	5,7	

Źródło: opracowanie własne.

Respondenci stosunkowo wysoko ocenili swoją wiedzę prawną w zakresie regulacji ochrony danych osobowych (4,19), wzorów przemysłowych (4,11) ochrony znaków i oznaczeń firmy (4,09), strategii ochrony wynalazków (4,02), ochrony tajemnicy przedsiębiorstwa i *know-how* (4,00), natomiast w przypadku pozostałych predykatów byli wobec siebie stosunkowo krytyczni (średnia ocena poniżej 4,00). Zastosowanie metody samooceny nie może zatem budzić wątpliwości co do prawdziwości wyników badań. Poszczególni menedżerowie wykazali umiejętność oceny swoich słabych i mocnych stron. Jakkolwiek samoocena daje możliwość zafałszowania informacji o posiadanej wiedzy, to trzeba podkreślić, że w przypadku realizowanych badań można domniemywać o krytycznym stosunku do własnej osoby i rzetelnej diagnozie aktualnego stanu w przedłożonym zakresie. Tym samym analizując różnicę pomiędzy pożądanym a aktualnym poziomem wiedzy prawnej w zakresie nowych technologii, zauważa się stosunkowo wysoką lukę (tabela 4).

Tabela 4.

Ewaluacja luki w obszarze zakreślonym wiedzą

Lp.	Obszar wiedzy w zakresie prawa nowych technologii	Poziom postulowany	Poziom aktualny	Luka
1.	Ochrona wynalazków i nowych technologii w prawie patentowym (strategie ochrony wynalazków)	4,65	4,02	-0,63
2.	Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa i <i>know-how</i> (modele zarządzania i ochrony technologii)	4,63	4,00	-0,63
3.	Ochrona danych osobowych (RODO)	4,61	4,19	-0,42
4.	Znaki towarowe (ochrona znaków i oznaczeń firmy, renowy przedsiębiorstwa, domen internetowych)	4,60	4,09	-0,51
5.	Wzory przemysłowe	4,58	4,11	-0,47
6.	Polityka prawna wprowadzania nowych technologii w gospodarce	4,45	3,94	-0,51

7.	Cyberprzestępczość i bezpieczeństwo w sieci	4,35	3,96	-0,39
8.	Prawno-organizacyjne aspekty tworzenia i wdrażania nowych technologii	4,32	3,89	-0,43
9.	Prawne aspekty prowadzenia działalności reklamowej, marketingowej i promocyjnej w Internecie	4,23	3,45	-0,78
10.	Ochrona prywatności w Internecie	4,18	3,55	-0,63
11.	Prawo dotyczące komercjalizacji własności intelektualnej	4,16	3,66	-0,50
12.	Płatności elektroniczne	4,15	3,64	-0,51
13.	Zasady sprzedaży internetowej a ochrona konsumenta	4,13	3,70	-0,43
14.	Elektroniczne treści chronione prawem autorskim	4,13	3,74	-0,39
15.	Podstawy i zasady cywilnoprawnej ochrony przed nieuczciwą konkurencją w sieci	4,11	3,53	-0,58
16.	Identyfikacja stron umów (podpis elektroniczny, elektroniczna faktura)	4,08	3,58	-0,50
17.	Umowy outsourcingowe itp.	4,06	3,51	-0,55
18.	Umowy przenoszące prawa (konstrukcja umów, główne postanowienia, szczególne klauzule w umowach, zasady ustalania wynagrodzenia, niedozwolone postanowienia, ochrony utworów pracowniczych)	4,05	3,75	-0,30
19.	Prawne zagadnienia społeczeństwa informacyjnego (portale społecznościowe, informacyjne, blogi)	3,98	3,60	-0,38
20.	Prawne aspekty zawierania umów na odległość	3,77	3,40	-0,37

Źródło: opracowanie własne.

Wśród badanych menedżerów stwierdza się różnicę pomiędzy pożądanym a aktualnym poziomem przyswojenia menedżerskiej wiedzy prawnej dotyczącej nowoczesnych technologii. Różnica ta kształtuje się na poziomie od 0,30 do prawie 0,80 punktu. Przy czym największą lukę stwierdzono w zakresie prawa prowadzenia działalności reklamowej, marketingowej i promocyjnej w sieci (-0,78). Stosunkowo dużą rozbieżność, pomimo wysokiej samooceny (powyżej 4,00), stwierdza się w obszarze ochrony wynalazków i nowych technologii, prawie patentowym (strategie ochrony wynalazków), ochronie tajemnicy przedsiębiorstwa i *know-how* (modele zarządzania i ochrony technologii), ochrony danych osobowych (RODO) czy wzorów przemysłowych i znaków towarowych.

Nie podlega dyskusji, że dzięki istnieniu takiego środka jak prawo ochronne na znak towarowy przedsiębiorstwa mogą chronić swoje interesy, stąd

konieczne wydaje się rozpoznanie szczegółowych definicji znaków towarowych, ich istoty, rodzajów, a także funkcji, jakie pełnią zarówno w odniesieniu do przedsiębiorców, gospodarki, jak i konsumentów. Zwrócono uwagę na proces rejestracji znaków towarowych oraz zagadnienia związane z ochroną znaków towarowych w Polsce. Kluczowe są zasady, na jakich udzielane jest prawo ochronne, możliwe przyczyny odmowy jego udzielenia, również korzyści, jakie ono daje, oraz konsekwencje grożące za jego naruszenie. Mimo że bez zdecydowanie większego zaangażowania samych menedżerów w powstawanie i ochronę dóbr niematerialnych coraz trudniej będzie im utrzymać pozycję wobec krajowych rywali, a tym bardziej sprostać wyzwaniu innowacyjnie nastawionych konkurentów z Unii Europejskiej i spoza niej, to trzeba podkreślić, że widoczne są pierwsze symptomy zmian (badania są tego potwierdzeniem). Przejawiają się one we wzroście zainteresowania polskich przedsiębiorców ochroną dobra, bez którego praktycznie nie jest możliwe funkcjonowanie w warunkach gospodarki rynkowej – wzorów przemysłowych.

Wspomniane wyniki badań i analiza literatury mogą świadczyć o tym, że obserwuje się właśnie moment przełomowy, polegający na uświadamianiu sobie (zarówno przez badaczy, jak i praktyków), że bez odpowiedniego poziomu wiedzy prawnej nie można zarządzać przedsiębiorstwem. Z perspektywy wiedzy prawnej z zakresu nowych technologii celem doskonalenia menedżerów sprzedaży maszyn rolniczych jest jej podwyższanie – co najmniej do poziomu wymagań, które zostały określone przez profil zaprezentowany w badaniu kształtującym antycypowany jej poziom. Podstawowym założeniem wykorzystania koncepcji niniejszych badań jest podporządkowanie procesu doskonalenia wymaganym obszarom wiedzy, a ściślej rzecz ujmując – luce kompetencyjnej, którą należy ograniczyć lub wyeliminować.

Jakkolwiek na etapie planowania decyzje o potrzebie i zakresie szkolenia podejmuje się na podstawie wielkości luk kompetencyjnych oraz przewidywania przyszłych zadań wykonywanych na stanowisku menedżerskim, to badanie należy uznać za pożądane, zwłaszcza z praktycznego punktu widzenia. Właściwe jest przy tym uwzględnianie indywidualnych potrzeb menedżerów. Ponadto autorzy uważają, że metody przyswajania wiedzy prawnej z zakresu nowych technologii powinny być powiązane z dominującym w organizacji modelem zarządzania zasobami ludzkimi i jej filozofią szkoleniową.

DYSKUSJA I WNIOSKI

Badania opisane w pracy zmierzały do rozpoznania faktycznego stanu posiadanej przez przedsiębiorców wiedzy prawnej z zakresu nowych technologii. Jakkolwiek wykazano, że istnieje potrzeba jej poszerzenia, to trzeba wyartykułować, że osiągnięcie tego wymaga podjęcia i równoległego prowadzenia dwutorowych działań. Pierwszym jest przełamywanie wyraźnie widocznej (zwłaszcza w małych i średnich przedsiębiorstwach) bariery świadomości, wyrażającej się w niedocenianiu, a często wręcz w niezrozumieniu, roli i znaczenia wiedzy prawnej w działalności gospodarczej, w tym jej wpływu na rozwój przedsiębiorstwa. Wymaga to przekonania przedsiębiorców, że szeroko rozumiana działalność polegająca na wprowadzaniu postępowych zmian nie tylko w odniesieniu do produktów i technologii wytwórczych, ale także w sferze organizacji i funkcjonowania przedsiębiorstwa, zarządzania nim oraz w jego działalności rynkowej, zwłaszcza w zakresie rozwiązań prawnych, to warunek *sine qua non* funkcjonowania firm. Pozornie wszyscy to rozumieją i akceptują. Praktyka gospodarcza dowodzi jednak, że ciągle jeszcze dominuje taka filozofia rozwoju firmy, która nakazuje szukać szablonowych rozwiązań prawnych często nieadekwatnych do potrzeb danego przedsiębiorstwa i jego sytuacji prawno-organizacyjnej.

Kierunek drugi to przełamywanie bariery wiedzy, a raczej niewiedzy. Nie ulega bowiem wątpliwości, że stopień znajomości problematyki prawno-technologicznej wśród kadry kierowniczej jest niewystarczający. Trudno się temu dziwić, zważywszy, że problematyka ta, choćby tylko w zakresie dotyczącym ochrony własności przemysłowej i intelektualnej, jest praktycznie w obecnym systemie edukacyjnym nieobecna. Nie jest przekazywana na lekcjach w szkołach średnich, w śladowych ilościach występuje w programach studiów wyższych – i to w zasadzie tylko na niektórych uczelniach o profilu prawno-ekonomicznym. Można zdobyć ją jedynie w systemie kształcenia ustawicznego – zwłaszcza na studiach podyplomowych, bo takie się w tej dziedzinie prowadzi. Celem studiów podyplomowych, prowadzonych m.in. przez Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk (<https://inp.pan.pl/studia-podyplomowe/prawo-nowych-technologii/>), jest przekazanie szerokiej wiedzy w zakresie prawa nowych technologii. Kompleksowy i wszechstronny

program zapewnia przygotowanie uczestników studiów do stosowania tego prawa w praktyce. W ramach studiów istotna jest możliwość uzyskania komplementarnej wiedzy z zakresu prawa nowych technologii. Przedmiotem badań są przede wszystkim zagadnienia własności intelektualnej i ochrony technologii (*know-how*), handlu elektronicznego oraz ochrony konkurencji i konsumenta, mediów elektronicznych oraz prawnej ochrony informacji, co jest zbieżne z prezentowanymi w modelu badawczym obszarami zaprezentowanymi w ramach badań zakreślonych niniejszą pracą.

O randze badań przedstawionych w niniejszej pracy świadczy także coraz większa liczba kancelarii prawnych (jako odpowiedź na potrzeby tworzącego się w Polsce rynku handlu oraz usług świadczonych online) specjalizujących się w szeroko rozumianym prawie nowych technologii, ochronie danych osobowych, a także prawie patentowym.

ZAKOŃCZENIE

Fundamentalnym celem badań była ocena wiedzy dotyczącej prawnych aspektów nowoczesnych technologii prezentowanej przez polskich menedżerów i właścicieli przedsiębiorstw produkcyjnych działających w sektorze maszyn rolniczych. Należy wskazać, że cel ten został zrealizowany. Dowiedziono, że wśród menedżerów przedsiębiorstw produkcyjnych sektora maszyn rolniczych (przedsiębiorstwo wysokich technologii) istnieje luka pomiędzy deklarowanym (poziom antycypowany) a rzeczywistym (stan obecny) poziomem wiedzy prawnej w zakresie nowoczesnych technologii. Tym samym udowodniono, że istnieje możliwość rozpoznania luki w zakresie menedżerskiej wiedzy prawnej dotyczącej nowych technologii.

Ponadto w pracy skryształizowano obszary wiedzy, które należy uwzględnić, dokonując jej oceny. W toku realizowanych badań dowiedziono, że model badawczy powstały w wyniku kwerendy piśmiennictwa oraz przeprowadzonej dyskusji eksperckiej odzwierciedla rzeczywiste parametry mogące stanowić podstawę samooceny menedżerskiej wiedzy prawnej. Tym samym ukazano, że model badawczy powstały w wyniku analizy piśmiennictwa jest tożsamy z obszarami wiedzy wskazanymi przez poddanych badaniu ekspertów dziedzinowych.

Pogłębione studia w obszarze zakreślonym podjętym problemem, własne obserwacje praktyki gospodarczej oraz – zorientowane na opracowanie modelu badawczego – badania eksperckie potwierdziły, że: (1) funkcjonowanie w środowisku pracy charakteryzującym się wysokim poziomem zorganizowania technologicznego powoduje, że menedżerowie muszą wykazywać się wysokim poziomem wiedzy dotyczącej prawnych aspektów nowoczesnych technologii, (2) technologizacja procesu produkcyjnego i związane z tym innowacje wymagają przyswojenia wiedzy z zakresu prawa patentowego, co pozwala na ochronę przede wszystkim źródła ekonomicznych korzyści.

Rekapitulując, należy podkreślić, że:

- Powstały w wyniku dyskusji eksperckiej model badawczy odzwierciedla rzeczywiście pożądane obszary wiedzy prawnej z zakresu nowych technologii, którą powinni posiadać współcześni menedżerowie.
- Zebrany w postępowaniu badawczym materiał umożliwił zweryfikowanie hipotezy oraz sformułowanie wniosków o charakterze ogólnym i poznawczym. Jakkolwiek zakładana w pracy hipoteza w przeprowadzonym wywodzie empirycznym uzyskała częściowe potwierdzenie, to poddano ją sprawdzeniu poprzez określenie stopnia confirmacji. Wśród badanych menedżerów zauważa się różnicę pomiędzy pożądanym a aktualnym poziomem przyswojenia kluczowej menedżerskiej wiedzy prawnej dotyczącej nowoczesnych technologii, – (potwierdzenie mocne, konkluzywne). Wskazywano jednak na lukę 0,5 punktu, przy czym, w odniesieniu do wybranych deskryptów, różnica między pożądanym a postulowanym poziomem wiedzy była wyższa (potwierdzenie słabe).

W pracy przedstawiono pewien przekrój parametrów obrazujących poziom wiedzy prawnej, co powinno być traktowane jako element bazowy do dalszych dyskusji o poszukiwaniu sposobów stymulowania postaw doskonalących, dając tym samym asumpt do budowania specjalnych modeli.

Ponadto opracowany konstrukt badawczy cechuje się na tyle dużym stopniem kompatybilności, iż można przypuszczać, że uzasadnione będzie wykorzystanie go w badaniu sektorów odmiennych od prezentowanego.

REFERENCES

- Atzori, L., Iera, A., Morabito, G. (2010). The Internet of Things: A survey. W: „Computer Networks”, No. 54(15), s. 2787–2805.
- Columb, M.O. Lalkhen, A.G. (2005). Systematic reviews & meta-analyses „Current Anaesthesia & Critical Care”, No. 16(6), s. 391–394.
- Czakon, W. (2011). Metodyka systematycznego przeglądu literatury. „Przegląd Organizacji”, nr 3, s. 57–61.
- Czakon, W., Klimas, P., Kawa, A. (2019) Krótkowzrocność strategiczna – metodyczne aspekty systematycznego przeglądu literatury. „Studia Oeconomica Posnaniensia”, nr 7, 2, s. 27–37.
- Fallera, C., Feldmüllera, D. (2015). Industry 4.0 Learning Factory for regional SMEs. „Procedia CIRP”, No. 32, s. 88–91.
- Gerwin, D (1993). Manufacturing Flexibility: A Strategic Perspective. „Management Science”, No. 39, 4, s. 395–410.
- Gimenez, C., Tachizawa, E. (2012). Extending sustainability to suppliers: a systematic literature review. „Supply Chain Management: An International Journal”, No. 17(5), s. 531–543.
- <https://inp.pan.pl/studia-podyplomowe/prawo-nowych-technologii/>
- Kolberg, D., Zühlke, D. (2015). Lean Automation enabled by Industry 4.0 Technologies. „IFAC PapersOnLine”, No. 48–3, 1870–1875.
- s. Lasi, H., Fettke, P., Kemper, H., Feld, T., Hoffmann, M. (2014). Industry 4.0. „Business & Information Systems Engineering”, No. 6, s. 239–242.
- Lee, J., Kao, H-A, Yang, S. (2014). Service innovation and smart analytics for Industry 4.0 and big data environment. „Procedia CIRP”, No. 16, s. 3–8.
- Okoli, C., Pawlowski, S. (2014). The Delphi Method as a Research Tool: An Example, Design Considerations and Applications. „Information & Management”, No. 42(1), s. 15–29.
- Paliwoda, S.J. (1993). Predicting the Future Using Delphi. „Management Decision”, No. 21, 1, s. 31–38.
- Subashini, S., Kavitha, V. (2011). A survey on security issues in service delivery models of cloud computing. „Journal of Network and Computer Applications”, No. 34 (1), s. 1–11.
- Szulewski, P. (2016). Konceptje automatyki przemysłowej w środowisku Industry 4.0. „Mechanik”, No. 7, s. 574–578.
- Żmijewski, R. (2014). Elementy koncepcji „Industrie 4.0” w praktyce. Systemowe modelowanie produktu w wirtualnym przedsiębiorstwie. „Siemens Industry Software”.
- Xu, X. (2012). From cloud computing to cloud manufacturing. „Robotics and Computer Integrated Manufacturing”, No. 28(1), s. 75–86.

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2019 r., poz. 865 ze zm.).

Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1387 ze zm.).

Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz.U. z 2019 r., poz. 1402), art. 2 pkt 9.

ENDNOTES

- ^I Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej.
- ^{II} Pomimo iż ulga na nowe technologie stwarza przedsiębiorcom okazję do znacznych oszczędności, dotychczas nie jest ona często wykorzystywanym narzędziem optymalizacji. Na taki stan rzeczy wpływa przynajmniej kilka czynników, a jednym z nich jest niepełna wiedza przedsiębiorców dotycząca regulacji prawnych w tym zakresie. To pokazuje sens i celowość badań podejmowanych w niniejszej publikacji.